

TÜRÜK

2026, Yıl/Year: 14, Sayı/Issue: 45, ISSN: 2147-8872

TÜRÜK Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi
TURUK International Language, Literature and Folklore Researches Journal

Geliş Tarihi / Date of Received: 05.01.2026

Kabul Tarihi / Date of Accepted: 20.05.2026

Sayfa / Page: 58-73

Research Article / Araştırma Makalesi

Yazar / Writer:

Hatice Kübra Gürer

Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü,
Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü. İstanbul.

hkubragurer@gmail.com

Prof. Dr. M. Fatih Andı

Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, İnsan
ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü. İstanbul.

fandi@fsm.edu.tr

TANPINAR'IN MAHUR BESTE ROMANINA KOHUTÇU BİR BAKIŞ: BEHÇET BEY'İN NARSİSİSTİK KIRILGANLIĞI*

Öz

Bu makale, Ahmet Hamdi Tanpınar'ın *Mahur Beste* romanındaki Behçet Bey karakterini, “narsisizm” kavramı ekseninde, Heinz Kohut'un “kendilik psikolojisi” çerçevesinde çözümlemeyi amaçlamaktadır. Kohut'un kuramı, narsisizmi yalnızca patolojik bir sapma olarak değil, kendilik bütünlüğünü sürdürebilme kapasitesi ve bu kapasitenin gelişimsel koşullarıyla ilişkili dinamik bir yapı olarak kavrar. Bu bağlamda çalışmada, Behçet Bey'in benlik örgütlenmesinin özellikle baba figürü İsmail Molla ile kurduğu idealleştirme ilişkisi ve buna eşlik eden kronik aynalanma yoksunlukları üzerinden kırılma bir kendilik zemininde biçimlendiği ileri sürülür. Metin çözümlemesi, romanda babanın sesi, mektuplaşma düzeni, “göze girme teşebbüsleri” ve “yaralı örümcek” gibi imge ve metaforların, Behçet Bey'in onay arayışı, utanç, özdeğer regülasyonu ve parçalanma korkusu ile nasıl eklemlendiğini göstermeye odaklanır. Yöntem olarak psikanalitik edebiyat eleştirisinin metin merkezli yaklaşımı benimsenmiş; karakterin iç dünyasına ilişkin göstergeler, Kohutçu kavramların tanımlarıyla eşleştirilerek

* Bu çalışma Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi'nde hazırlanmakta olan “Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Romanlarında Narsisistik Görünümler” başlıklı doktora tezinden hareketle üretilmiştir.

yorumlanmıştır. Çalışma, Tanpınar'ın modernleşme bağlamında kurduğu baba-oğul gerilimini, kendilik bütünlüğünün kırılmalı ve narsisistik mirasın aktarımı olarak da görünür kılmayı hedefler.

Anahtar Kelimeler: Ahmet Hamdi Tanpınar, *Mahur Beste*, Behçet Bey, Heinz Kohut, kendilik psikolojisi, narsisizm

A KOHUTIAN PERSPECTIVE ON TANPINAR'S MAHUR BESTE: THE NARCISSISTIC VULNERABILITY OF BEHÇET BEY

Abstract

This article examines Behçet Bey in Ahmet Hamdi Tanpınar's *Mahur Beste* through Heinz Kohut's self psychology, with a focus on fragile narcissism. In Kohut's model, narcissism is not merely a pathology but a dynamic configuration linked to the development and maintenance of a cohesive self. The article argues that Behçet Bey's self-organization is shaped by an idealizing dependence on the father figure, İsmail Molla, and by chronic failures of mirroring, which together intensify self-fragility. Through a close reading of key scenes and metaphors (the father's voice, the epistolary economy, attempts "to get into his good graces," and the "wounded spider" image), the analysis traces how validation seeking, shame, self-esteem regulation, and fears of disintegration are staged in the narrative. Methodologically, the study adopts an oeuvre-centered psychoanalytic literary criticism and matches textual indicators to Kohutian concepts. The article aims to show that Tanpınar's father-son tension can be read not only as a social conflict.

Keywords: Ahmet Hamdi Tanpınar, *Mahur Beste*, Behçet Bey, Heinz Kohut, self psychology, narcissism

Giriş

Ahmet Hamdi Tanpınar'ın romanlarında benliğin sürekliliği, kimliğin kuruluşu ve modernleşmenin yarattığı kırılmalar, tarihsel ve kültürel bir arka plan oluşturmanın yanı sıra, karakterlerin ruhsal örgütlenmesinin temel belirleyicisi olarak da işlevsellik gösterir. Bu çalışmanın odağını teşkil eden *Mahur Beste* romanında karakterlerin "kendilik" deneyimi, aile içi otorite ilişkileri, toplumsal erkeklik normları ve estetik duyarlık arasındaki gerilimde kurulurken, bu gerilimin düğüm noktası, romanın merkezindeki baba figürü İsmail Molla ile oğul Behçet Bey arasındaki ilişkide belirginleşir. Bu çalışma, söz konusu ilişkiyi, çağdaş psikanalitik düşüncenin "kendilik" eksenli açıklama imkânlarıyla yeniden okumayı hedefler.

Psikanalitik edebiyat eleştirisi, metnin yalnızca tematik düzeyini değil, anlatı içinde dolaşan duygulanım örüntülerini, özdeğer düzenleme biçimlerini, nesne ilişkilerini ve öznenin kendini kurma stratejilerini de görünür kılar. Bununla birlikte, edebî karakter çözümlemesinde "tanı koyma" ile "yorumlama" arasındaki sınırın dikkatle korunması gerekir. Bu çalışmanın amacı, Behçet Bey'in roman estetiği içinde inşa edilen kırılmalı benlik yapısının hangi ilişkisel koşullarla üretildiğini göstermektir. Dolayısıyla "narsisizm" burada, tıbbi bir teşhis kategorisi olarak değil, metin içi göstergeler üzerinden izlenebilir bir kendilik temsili olarak ele alınacaktır.

Kohut'un kendilik psikolojisi, klasik dürtü-savunma modellerinin açıklamakta eksik kaldığı narsisistik patolojileri; aynalama, idealleştirme, benzerlik/ikizlik gibi gelişimsel ihtiyaçların karşılanma biçimleri üzerinden açıklar. Bu yaklaşım, "suçlu insan" modelinin yerine, empatik yanıt yoksunluğu ve gelişimsel duraklama ile biçimlenen "trajik insan"ı koyarak (Kohut 2023: 113), benliğin kırılmasını bir çatışma düzeninden ziyade bir eksiklik ve onarım organizasyonu içinde tartışır. *Mahur Beste*'de Behçet Bey'in babaya dönük yoğun idealleştirmesi, buna eşlik eden onay arayışı ve utançla örülü geri çekilişleri, kendilik psikolojisinin kavramlarıyla okunduğunda, narsisistik kırılma ile örtüşen bir yapı sergiler.

Tanpınar eleştirisinde baba figürünün temsil ettiği otorite, gelenek ve modernlik gerilimi sıkça vurgulanır. Ancak bu figürün, karakterlerin özdeğerini düzenleyen (ya da bozan) bir kendilik nesnesi olarak nasıl işlev gördüğü tartışılmamıştır. Bu makale, baba figürünü toplumsal bir güç odağı olarak ele almak yerine, öznenin kendilik bütünlüğünü sürdürmek için başvurduğu bir düzeneği; bu düzenin ürettiği kırılma ve yaralanma üzerinden tartışır. Bu yönüyle baba-oğul gerilimi, modernleşmenin kültürel kodlarıyla birlikte, narsisistik kişilik ilişkilerini de görünür kılmaya açısından önem taşır.

Behçet Bey'in benlik örgütlenmesi, babanın idealize edilebilir bir "kendilik nesnesi"¹ olarak işlev görmesi beklenen yerde, aşağılayıcı ve yabancılaştırıcı bir aynalama düzeniyle karşılaşması nedeniyle, bütünleşmiş kendiliğe doğru "dönüştürerek içselleştirme"² sürecini tamamlayamaz; bu eksiklik, yetişkinlikte özdeğerin dışsal onaya bağımlı, utançla kolayca çözülebilen kırılma bir formda kurulmasına yol açar. Çalışmanın temel savını oluşturan bu çerçeve, romanın baba-oğul sahneleri ile metafor repertuarının, söz konusu kırılma hem psikolojik hem de kültürel düzlemde katmanlandırılan yapısını çözümlenmeye imkân tanır.

Bu bağlamda ilk olarak Kohut'un kendilik psikolojisinden hareketle analizin temelini teşkil eden kavramsal çerçeve çizilecek; ardından kuramsal arka plan detaylandırılacak; yöntem ve sınırlılıklar belirtilecek; daha sonra metin çözümlemesinde Behçet Bey'in idealleştirme bağı, aynalanma eksiklikleri, narsisistik yaralanma/utanç ve telafi stratejileri, romandaki sahneler ve doğrudan alıntılar üzerinden tartışılacaktır. Sonuç bölümünde ise bulgular, Tanpınar'ın modernleşme eleştirisi ve narsisistik aktarım ilişkisi bağlamında değerlendirilecektir.

1. Kohutçu Okumanın Edebiyat Eleştirisindeki Yeri ve Sınırları

Kohut'un kendilik psikolojisi, edebî metinlerde karakterlerin duygu düzenleme mantığını okumak için özellikle elverişlidir; çünkü kuram, özneyi "içsel" bir mekanizma olarak değil, ilişki içinde kurulan bir örgütlenme olarak ele alır. Bu yaklaşım, roman karakterlerini yalnızca bireysel patolojiler olarak değil, tarihsel-toplumsal koşulların içinde şekillenen ilişki rejimlerinin taşıyıcıları olarak düşünmeye de imkân verir. *Mahur Beste* gibi modernleşme sancısının aile kurumunda

¹ Burada Nancy McWilliams'ın kendilik nesnelere ilişkin tanımına yer vermek, konuyu anlaşılır kılmak açısından gerekli görülmüştür: "Kendilik psikologları, hayatımızda yer alan ve onay, beğeni ve destek içeren davranışlarıyla bizde bir kimlik ve özdeğer duygusunun gelişmesine katkıda bulunan kişileri betimlemek için 'kendiliknesnesi' terimi üretmişlerdir. Bu terim, bu rolü üstlenmiş bireylerin hem kendiliğin dışındaki nesnelere olarak hem de kişinin kendilik tanımının bir parçası olarak işlev gördükleri gerçeğini yansıtır. Bu kişiler, özsayıyı düzenlemeye yardım ederek, hepimizin içsel olarak da yaptığımız bir şeyin daha iyi yapılmasını sağlarlar veya bunun yapılmasını kendi üstlerine alırlar. Hepimizin kendiliknesnelere vardır ve hepimiz bunlara ihtiyaç duyarız" (2010: 213).

² Dönüştürerek içselleştirme, "Libidonun dış dünyadaki nesne ilişkilerinden çekilip içselleştirilmesi ve bu yatırım sayesinde içsel yapıların oluşması" (Tura, 2017: 260) sürecini ifade eder.

kristalize olduğu metinlerde, baba figürü hem kültürel otoriteyi hem de kendilik nesnesi işlevlerini temsil eder; dolayısıyla kendilik psikolojisi, bu ikili işlevi birlikte izlemeye imkân tanır.

Kohutçu kavramlarla yapılacak bu incelemenin sınırlılıkları, idealleştirme bağımlılığı, aynalanma eksiklikleri, utanç duyarlılığı ve telafi stratejileri etrafında çizilmiştir. Bu bağlamda, romanda belirli düzeneklerin tutarlı bir örüntü oluşturduğu ve Behçet Bey'in narsisistik kırılma sürecinin estetik düzlemde karşılık bulduğu görülür. Bu, metnin bize, özdeğer regülasyonunun nasıl kırılma sürecine dair sunduğu bir okuma imkânıdır. Bu nedenle makale, Tanpınar'ın anlatı teknikleri ve metafor diliyle nasıl bir benlik kırılma süreci ürettiğini göstermeyi hedefler.

2. Yöntem ve Kapsam

Bu çalışma, psikanalitik edebiyat eleştirisinin metin merkezli yaklaşımını benimser. Behçet Bey'in narsisistik kırılma süreci, romanda izlenebilen davranış örüntüleri (onay arayışı, uyum, çekingenlik), ilişki dinamikleri (baba figürüne bağımlılık, yabancılaştırıcı bakış) ve metafor dili ("yaralı örümcek", "gurura inen bir tokat", "yuvasında kuzgun yavrusu bulmuş bir leylek") üzerinden çözümlenmektedir.

3. Kohut'un Kendilik Psikolojisi ve Narsisistik Kırılma

3.1. Kuramsal Arka Plan ve Analitik Göstergeler

Narsisizm, kökeni Narkissos mitine uzanan ve başlangıçta mitoloji ile edebî anlatıların konusu olan bir olgu iken, zamanla psikanalitik literatürde kuramsal ve klinik verilerle temellendirilen bilimsel bir kavram hâline gelmiştir. 19. yüzyıl sonlarında Havelock Ellis ve Paul Näcke gibi araştırmacıların psikanalitik literatürde ilk kez kullandığı narsisizm kavramı, Freud'un 1905 tarihli "Cinsellik Teorisi Üzerine Üç Deneme" adlı makalesine 1910'da ilave ettiği bir dipnotla tekrar gündeme taşınır (Anlı: 9). Klasik psikanalizin açıklamaları ve özellikle nesne ilişkisi kuramcılarının katkılarıyla gelişerek çeşitli dönüşümlere uğrayan narsisizm, Heinz Kohut'un "kendilik psikolojisi" adını verdiği kuramıyla alanda önemli bir kırılmaya uğrayarak, üzerindeki olumsuz algının evrilmesine yol açar.

Kohut narsisizmi, patolojik bir bozukluk olarak değerlendirmez, bu durumu sağlıklı bir gelişimin duraksamaya uğraması olarak niteler. Bunu bireyin ruhsal gelişiminin doğal bir parçası olarak görür. Sorun, çocuğun erken dönem ebeveyn ilişkilerinde eşduyumsal (empatik) yanıtlar alamaması (Tura 2020: 8) ve bu gelişimsel ihtiyaçların süregelen biçimde karşılanmamasıyla ortaya çıkar. Bu ilişkiler, Kohut'un 'kendilik nesnesi' (selfobject) olarak tanımladığı, öznenin özsaygıyı düzenlemek için ihtiyaç duyduğu işlevleri üstlendiği, nesne ilişkileri çerçevesinde şekillenir. Kohut'un "kendilik nesnesi" kavramı, karakterin duygu düzenleme mekanizmalarının yalnızca içsel çatışmalarla değil, ilişkiel dayanaklarla örgütlendiğini göstermesi açısından edebî karakter çözümlerinde özellikle işlevseldir.

Kohut, kendilik nesnesi ilişkilerini iki temel kutup üzerinden ele alır: Büyüklenmeci kendilik ve idealleştirilmiş ebeveyn imagosu (2020: 39). Büyüklenmeci kendilik, çocuğun tümgüçlülük ve özel olma duygusunu taşıyan arkaik bir çekirdek olarak ele alınır; aynalanma ihtiyaçlarıyla beslenir (2020: 104). İdealleştirilmiş ebeveyn imagosu ise çocuğun kırılma süreci karşısında güçlü, sakin ve yanılmaz bir figüre bağlanarak denge kurma çabasını içerir (2020: 39). Bu iki kutup, "optimal

kırılma”larla öznenin özdeğer düzenleme kapasitesini dengeler; uygun kırılmalar gerçekleşmediğinde ise ya büyüklenmeci savunular donuklaşır ya da idealleştirme bağımlılığı süregenleşir. *Mahur Beste*’de Behçet Bey’in benlik kırılmalılığı, idealleştirme bağımlılığı ve aynalanma eksikliği ekseninde açıklamaya elverişli bir ilişkişel örgü kurar.

Narsisistik kırılmalılık Kohut’un kendilik psikolojisine göre benlik bütünlüğünün parçalanmasıyla açığa çıkan bir kendilik yapısıdır. Kırılmalı narsisizm özelliklerine ilk kez Kohut ve Wolf’un (1978) tanımlarında yer verildiğine dikkat çeken Havvanur Akyol Kol, bu tanıma göre kırılmalı narsisizmin üstünlük ve aşağılık duyguları arasındaki gidip gelmelerle ilişkişel olduğunu belirtir (Kol 2023: 15). Buna göre kırılmalı narsisistler, çevrelerinden bekledikleri onayı alamadıklarında büyük bir hayal kırıklığı yaşayarak (Kol 2023, Foster vd.’den: 16), yok sayılmış olan ihtiyaçlarından dolayı “öfke, utanç ve depresif duygularla karşılaşırır” (Kol 2023, Rathvon vd.’den: 16). McWilliams ise narsisistik kişilik örgütlenmesinde utanç duyarlılığı, anlamsızlık, boşluk duygulanımları ve varoluşsal ümitsizlik deneyimleri gibi içsel deneyimlere dikkat çekerek, bunları “depresif” görünümlü narsisistik yapılar olarak değerlendirir (McWilliams 2010: 300-301).

Kırılmalı narsisizmde özne, yüksek utanç duyarlılığı nedeniyle büyüklenmeci eğilimlerini dışa vurmaktan kaçınır. Ancak içsel düzeyde, idealize edilen nesnenin gözünde değerli kalmak, kişinin varoluşsal bütünlüğü açısından hayati bir önem taşır. Bu nedenle ayrılık, eleştiri ya da alay gibi durumlar hızla çökkünlük, duygusal donma ya da geri çekilme tepkilerine yol açabilir. Behçet Bey’de gözlemlenen çekingence ve aşırı uyum eğilimleri de bu bağlamda onun narsisistik kırılmalılığını açığa çıkaran göstergeler olarak değerlendirilebilir.

Kuramsal arka plan açısından bir diğere önemli nokta ise narsisistik aktarım biçimleridir. Kohut, terapi bağlamında aynalama aktarımı ve idealleştirme aktarımını, kendilik nesnesi ihtiyaçlarının yeniden canlanması olarak yorumlar. Edebî metinde ise aktarım kavramını klinik bağlamda olduğu gibi kullanmak doğru değildir; ancak karakterin ilişki örüntülerinin “yeni den canlanma” mantığı, metin içinde tekrar eden sahneler ve metaforlar aracılığıyla izlenebilir. Bu makalede “aktarım” kavramı bir teknik terim olarak değil, metnin ilişkişel tekrarları için açıklayıcı bir benzetim alanı olarak ele alınacaktır.

Bu kuramsal çerçeve, *Mahur Beste*’de baba figürünün nasıl bir “idealleştirme nesnesi” olarak kurulduğunu, bunun hangi koşullarda bir içselleştirme hattına dönüşmediğini ve aynalanma eksikliklerinin nasıl utanç üretip telafi stratejilerini tetiklediğini sistematik biçimde izlemeyi mümkün kılar. Aşağıdaki çözümleme bölümünde bu izlek, sahneler ve alıntılar üzerinden adım adım takip edilecektir.

3.2. Analitik Matris: Metin İçinde İzlenecek Göstergeler

Kohutçu Kavram/Gösterge	Metinsel İşaret	Beklenen Duygulanım
İdealleştirme ihtiyacı	Baba sesine büyülenme, “din gibi” sevgi	Hayranlık + kaygı
Aynalanma yoksunluğu	Övgünün cezaya dönüşmesi, alay/öfke	Utanç + tetikte olma
Kendilik nesnesi kaybı	Ayrılıkla çökkünlük/ümitsizlik	Boşluk + parçalanma korkusu

Devalüasyon	“yuvasında kuzgun yavrusu bulmuş bir leylek”, “gurura inen bir tokat” metaforları	Dışlanma + değersizlik
Telafi stratejileri	Aşırı uyum, mektuplarda detaycılık, estetik yatırım	Geçici rahatlama

Tablo 1: Kohutçu Okuma Matrisi

3.3. Kavramsal Çerçeve ve Analiz Kriterleri

Kohut’un “kendilik psikolojisi” açısından kendilik, benlik değerini ve süreklilik duygusunu zaman içinde koruyabilen, içsel tutarlılık sağlayan bir ruhsal örgütlenmedir. Bu örgütlenme, erken ilişkisel çevrede, belirli kişiler tarafından üstlenilen “kendilik nesnesi” işlevleri sayesinde gelişir (2020: 18). Kendilik nesnesi, dış dünyada yer alsa da özne tarafından kendisinin bir uzantısı gibi deneyimlenen (2020: 18); aynalama (onaylanma-takdir), idealleştirme (güçlü bir figürle birleşme) ve benzerlik/ikizlik (yoldaşlık) ihtiyaçlarını karşılayarak özdeğer regülasyonuna katkıda bulunan kişi yahut nesnelere. Bu ihtiyaçların empatik ve tutarlı biçimde karşılanması, “optimal kırılma”³lar yoluyla öznenin söz konusu işlevleri giderek içselleştirmesine -Kohut’un ifadesiyle (2020: 59) “dönüştürerek içselleştirme”ye- imkân tanır; böylece dış desteğe bağımlı kırılma bir yapı yerine “bütünleşmiş bir kendilik” gelişir.

Bu makalede “narsisistik kırılma”, kendilik bütünlüğünün dışsal aynalama ve idealleştirme kaynaklarına aşırı bağımlı olduğu; eleştiri, reddedilme veya küçümsenme karşısında özdeğerin hızla çözüldüğü; utanç, geri çekilme, donma veya narsisistik öfke benzeri tepkilerle kendini gösteren bir kendilik düzenleme biçimi olarak kullanılacaktır.

Narsisistik kırılma işaret eden metin içi örüntüler, şu analiz kriterleri çerçevesinde incelenecektir:

- i. yoğun onay ve “göze girme” arayışı;
- ii. idealize edilen figüre korku-hayranlık karışımı bağımlılık;
- iii. utanç duyarlılığı ve kendini küçük görme eğilimi;
- iv. parçalanma/kayıp korkusu ve bunun telafisi olarak aşırı uyum, etik/ahlaki katılık ya da estetik yatırım;
- v. kendilik nesnesinin yitimiyle belirginleşen boşluk ve çökkünlük.

Bu ölçütler, metin çözümlemesinde şu sorular üzerinden işletilecektir: Behçet Bey’in özdeğeri hangi ilişkisel dayanaklarla sürdürülür? Onay arayışı nasıl karşılanır ve hangi duygulanımları tetikler? İdealleştirilen figür hangi işlevleri üstlenir ya da hangi koşullarda bu işlevler bozulur? Devalüasyon anları hangi sahne ve metaforlarda yoğunlaşır? Telafi stratejileri metinde hangi düğümlerde görünür? Bu sorular, romanın estetik dokusunu bozmadan psikodinamik hattı metin içi göstergeler üzerinden izlemeyi mümkün kılar.

Bu ölçütler doğrultusunda çözümleme, izleyen alt başlıklarda (1) idealleştirme bağı ve ayrılık kırılmaları, (2) aynalanma eksiklikleri (göze girme teşebbüsleri, utanç ve değersizleştirilme), (3) narsisistik yaralanmayı taşıyan metafor dili, (4) telafi stratejileri (aşırı uyum, ahlaki çerçeve, estetik

³ Optimal kırılma, sağlıklı bir gelişimin gerçekleşebilmesi için Kohut’un gerekli gördüğü “yerinde ve yeterli engellenme”leri (2023: 82) ifade eder.

yatırım) ve (5) baba figürünün narsisistik konumu (gurur, temsil, devalüasyon) etrafında ilerleyecektir. Her başlık, romanın belirli sahneleri ve ifade biçimleri üzerinden somutlanacaktır.

4. Behçet Bey'in Narsisistik Kırılğanlığı

Ahmet Hamdi Tanpınar'ın *Mahur Beste* adlı romanı, ilk kez 1944 yılında tefrika edilmiş, 1975'te ise kitap olarak yayımlanmıştır. Roman, klasik bir olay örgüsü kurmaktan ziyade, karakter çözümlenmeleri, ilişkiler ağı ve özellikle zaman/bellek etrafında örgütlenen bir anlatı mantığı önerir. Bu yönüyle, 'bütünlüklü' bir hikâyeye sunmak yerine, duygulanım örüntülerini, sahne parçalarını ve çağrışım zincirlerini öne çıkarır; böylece roman, olayların gelişiminden çok ilişkilerin ve hatırlama süreçlerinin kurduğu anlam katmanları üzerinden ilerler. Nitekim Tanpınar'ın *On Dokuzuncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi*'nde kullandığı "Roman için beyhude yere psikolojik bir teşhir sanatı denmemiştir" (2012b: 399) ifadesi, onun roman türünü insanın ruhsal derinliklerini ortaya çıkarma imkânı sunan bir edebî alan olarak düşündüğünü göstermektedir. Bu ifade, yazarın psikolojik çözümlenmeye verdiği kurucu önemi de belirgin biçimde yansıtır. Bu bakımdan Süha Oğuzertem'in Tanpınar'ın "Âdem ile Havva" öyküsü için dile getirdiği değerlendirme, *Mahur Beste* için de açıklayıcı görünmektedir: "Klasik öykülerdeki [burada "romanlardaki" olarak okunabilir] gibi sonra ne olacağını değil, varoluştaki asli yarılmanın betimlenmesine odaklanır" (2018: 311).

Seval Şahin'in de dikkat çektiği üzere Tanpınar, *Mahur Beste*'de merkezine Behçet Bey'i alarak "orkestralama" olarak adlandırılabilir çogul bir ses düzeni kurar (2010: 468). Anlatının merkezinde yer alan bu figürden dışa doğru açılan perspektifler, yazarın *Huzur*'da olgunlaştıracağı poetik yönelimin erken bir örneğini oluşturur. Bu çerçevede Behçet Bey, gündelik hayatın içindeki kırılmaları taşıyan, uyku ile uyanıklık arasında "mahmur" bir özne olarak, kendine özgü bir zaman duyarlığıyla belirir (2010: 467-468). Nitekim "Behçet'in hasta olarak psikanalistine yani yazara anlattığı gereksiz, kalabalık bir yığın ifade, hastanın kendini tanımasına yardımcı olacak şekilde düzenli ancak karmaşık bir ilişkiler ağını gösteren hikâyeye dönüşmüştür. Söz konusu aktarım sırasında anlatılan her kişi aslında Behçet'in karakterini ele veren birer yansımadır" (Satar 2024: 1714). Bu nedenle onun iç dünyası çevresiyle kurduğu yoğun ilişkiler üzerinden şekillenir; söz konusu ilişkiler hem benlik örgütlenmesine hem de geç Osmanlı modernleşmesinin aile ve otorite eksenlerinde ürettiği kırılmalara işaret eden simgesel bir katman oluşturur. Dolayısıyla *Mahur Beste* için, kısaca, "romanın ana karakteri Behçet Bey'in hayatını kuran, şekillendiren, onu Tanpınar'ın deyimiyile bir halita hâline getiren şartları yaratan herkes ve her şey hakkındadır" (Satar 2024: 1711) denilebilir.

Bu çerçevede, Tanpınar'da bir yandan varoluştaki yarılmaya, öte yandan kaybedilmiş bir tamlık arzusuna yönelen ikili bir hareketten söz edilebilir. İbrahim Şahin'in, Tanpınar'ın "bütün 'mit'ler rüyaların çocuğudur" (2016: 34) düşüncesinden hareketle geliştirdiği "Tanpınar'ın miti de rüyasından doğmuştur. Rüyanın kendisi arzuladığımızdır; çocuğu da tamlık olduğuna göre Tanpınar'ın şahsi miti tamlık olacaktır" (Şahin 2024: 194) yaklaşımı, *Mahur Beste*'nin ruhsal zeminini anlamak bakımından açıklayıcıdır; çünkü romanda Behçet Bey'in kişilerle, hatıralarla ve çevresindeki anlam taşıyıcı unsurlarla kurduğu ilişkiler, parçalanmış iç yaşantıyı bütünleme arayışının izlerini taşır. Bu bütünlenme isteği, kendilik nesnelere yönelen beklentilerle birlikte düşünüldüğünde, Behçet Bey'in narsisistik kırılğanlığını görünür kılan temel bir eksen hâline gelir. Bu bölümde Behçet Bey'in

kendilik nesnesi ilişkileri bağlamında narsisistik kırılma, yukarıda belirlenen ölçütler ışığında, romanın sahneleri ve metafor dili üzerinden tartışılacaktır.

4.1. İdealleştirme Bağı ve Ayrılık Kırılmaları

Mahur Beste'de Behçet Bey'in babasına yönelik duygulanımı, klasik sevgi-nefret ikiliğinden çok daha derin, yapısal bir bağımlılık üzerinden şekillenir. Bu ilişkinin dikkat çekici göstergelerinden biri, Behçet'in babasının sesiyle tetiklenen bedensel ve duygusal tepkileridir. Behçet'in "babasının sesini işitir işitmez" (2012a: 21) yerinden fırlaması ve tanburuna sarılması, ideal nesnenin çağrısına anında cevap vermeyi zorunlu kılan bir iç düzenlemeye işaret eder. Kohut'un kendilik psikolojisi açısından bu durum, çocuğun kendilik bütünlüğünü sürdürebilmek için idealleştirilen figürle kaynaşmaya duyduğu gelişimsel ihtiyacın dışavurumu olarak okunabilir. Bu bağlamda babanın "gür ve kendisinden emin" sesi karşısında Behçet'in "korca korca" ilerlemesi ve bu ilerleyişin onu "çıldırta" bir gerilim yaratması (2012a: 21), idealleştirici bağın yalnızca güven değil, aynı zamanda yoğun bir kaygı ürettiğini gösterir.

Behçet'in babasına duyduğu bağımlılık, sevilen bir kişiye yönelik duygulanımdan ibaret değildir. Bu bağımlılık, benliği ayakta tutan bir işlev nesnesine yönelmiş gibi görünür. Bu tür bir nesneleşme, özne açısından sevgiyle birlikte kaybetme korkusunu da sürekli kılar. Nitekim Kohut, ideal nesnenin örseleyici biçimde kaybı hâlinde ruhsal yapının donduğunu ve bunun dışı vurumunun "şiddetli bir nesne açlığı" biçiminde gözlemleneceğini belirtir (2020: 56). Behçet'in baba sesini takip ederken yaşadığı "sıtmalı halecan" (2012a: 21), bu dağılma korkusunun bedensel tezahürü olarak değerlendirilebilir.

İdealleştirilen nesneye duyulan bu bağımlılık, yalnızca büyüklük ve güç atfıyla değil, aynı zamanda güzellik ve estetik de anlamlandırılır. Behçet'in babasının sesi için kullandığı metaforlar -"gece içindeki macera", "Boğaz tepelerinde renkli bir uçurtma gibi" ve "eritilmiş altın gibi" (2012a: 22) ifadeleri - yalnızca büyülenmiş bir algıyı değil, aynı zamanda narsisistik yatırımın estetik bir forma büründüğünü gösterir. Bu büyüleyici figür karşısında Behçet kendisini, "küçük kollarının bir türlü tam kavrayamadığı" (2012a: 21) tanburuna eğilmiş bir hâlde bulur; bu da idealleştirme nesnesinin erişilmezliği ve öznenin yetersizlik duygusunu görünür kılar.

Romanda yer alan "Behçet Bey, baba sevgisini bir nevi din gibi alanlardandı" (2012a: 28) ifadesi, bu idealleştirmenin derecesini açık biçimde ortaya koyar. Baba, yalnızca bir sevgi nesnesi değil, aynı zamanda değer dünyasının kaynağıdır. Bu bağlamda idealleştirme, bireyin özdeğerini iç kaynaklarla değil, dış nesnenin onayıyla düzenlediğini gösterir. İdealleştirilen nesne, varoluşsal bir referans noktasına dönüşür; bu durumda bireyin kendi değer sistemini özerk biçimde kurması güçleşir. Özerklik girişimi, benlik bütünlüğünü tehdit eden bir "günah" gibi deneyimlenebilir; dış onay, içsel bir vicdan gibi işler.

Bu bağımlılığın kırılma anını açığa çıkaran diğer bir gösterge ise ayrılık deneyimidir. Behçet'in yatılı okula gönderilmesi, fiziksel bir uzaklaşmanın yanı sıra, kendilik nesnesinin düzenleyici işlevinden mahrum kalmak anlamına da gelir. Bu geçiş onu "aylarca ümitsizliğin derinliklerinde" (2012a: 28) bırakır. Burada özdeğerin iç kaynaklar yerine dış kaynaklar aracılığıyla düzenlendiği daha da belirginleşir. Nitekim Behçet'in "daha çok, haremde, annesi ve dadısıyla büyümüş" (2012a:

28) olması, onun özerk bir benlik geliştirmesini engelleyen korunaklı ama sınırlayıcı çevreyi işaret eder. Bu yapı, idealleştirmenin sağlıklı bir içselleştirme süreci oluşturmak yerine, ayrılıkla çözülen bir bağımlılık ilişkisine dönüştüğünü ortaya koyar.

Kohut'un tanımladığı “eşduyumsal yetersizlikler”in sonucu olarak bireyin “arkaik kendilik nesnelere saplanıp kalması”, Behçet Bey'in nesnelere kurduğu ilişkide de belirginleşir. Behçet Bey'in iç dünyası, “saat”, “kitap” ve “ayna” gibi nesnelere kurduğu yoğun bağ üzerinden ifade bulur. Bu nesnelere, yalnızca estetik ya da kültürel semboller değil, aynı zamanda eksik ruhsal parçaların yerine koyulan nesne işlevleri taşır.⁴ Böylece Behçet'in eşya ile ilişkisi, “şiddetli nesne açlığı”nın temsili bir biçimi olarak okunabilir.

Tüm bu dinamikler, Behçet'in duygulanımını açıklamak için psikanalitik kavramların yanı sıra metindeki ritim ve imge yapısına da dikkat çekmeyi gerektirir. “Korka korka”, “sıtmalı”, “halecan içinde” gibi tekrar eden ifadeler, klasik anlamda suçluluk değil, özdeğerin çözülebilirliğine dair parçalanma kaygısını taşır. Bu kaygı, öznenin narsisistik dengesi tehdit altındayken gösterdiği savunucu tepkileri anlamak açısından da önemlidir: İdealleştirilen nesneye mutlak bağlılık, aslında benliğin bütünlüğünü sürdürebilmek için geliştirilmiş kırılğan bir denge stratejisidir.⁵

4.2. Aynalanma Eksiklikleri: Göze Girme Teşebbüsleri, Utanç ve Değersizleştirilme

Çocuğun “başlangıçtaki her şeyi kucaklayan narsisizmini, mükemmellik ve gücü” (2020: 104) kendiliğe yoğunlaştırdığı yapıyı Kohut, “büyüklenmeci kendilik” ile ifade eder ve bu kendiliğin sağlıklı bir şekilde gelişmesi için aynalanma ihtiyacına dikkat çeker. Ona göre bu yapının kesintiye uğraması, ruhsal yapıyı “gerçeklik beninden koparabilir ve bastırma ile ondan ayırabilir. Artık bu yapı dış etkilere kapalıdır ve arkaik şekilde korunur” (2020: 105). Böyle bir durumda, çocuğun ruhsal yapısının dengelenmesi ve içsel yapılarının sağlıklı biçimde inşa edilebilmesi için aynalanma deneyimleri merkezi bir önem kazanır. Çocuğun sevildiğini, görüldüğünü ve değerli olduğunu hissetmesine imkân veren eşduyumsal karşılıklar, benlik gelişimi açısından düzenleyici bir işlev üstlenir.

*Mahur Beste'*de ise aksine, Behçet Bey'in annesi ve dadısından aldığı beğeni ve övgüler, onun içsel ihtiyaçlarına empatik bir karşılık sunarak aynalanma gereksinimini karşılamaktan ziyade, onu ailenin temsil etmek istediği değerlerin taşıyıcısı konumuna yerleştiren dışsal bir yönlendirme işlevi görür. Bu durum, çocuğun kendini tanımasına ve özdeğerini inşa etmesine hizmet etmek yerine, onun dıştan tanımlanmış bir role sıkışmasına neden olur. Aile içinde dolaşıma giren söylem, Behçet'in “ciddi ve terbiyeli” oluşunu bir temsil kimliği hâline getirerek, dadı ve annenin tekrar eden ifadeleri aracılığıyla bir tür “ahlaki çerçeve”ye dönüştürür. Bu dışsal çerçeve, Behçet'i dış onaya dayalı bir benlik tasarımında konumlandırır. Böylece öznel deneyimlerin yerini, dışarıdan tanımlanan bir kimlik

⁴ Kohut'a göre çocuğun “Bu nesnelere arayışındaki ve onlara bağımlılığındaki yoğunluğun nedeni, onları ruhsal yapısındaki eksik parçaların yerine koyma çabasında oluşudur” (2020: 56).

⁵ Kohut'un idealleştirme ihtiyacı, çocuğun kendi kırılğanlığı karşısında güçlü ve “sakin” bir figürle kaynaşarak denge aramasıyla ilgilidir. “Kendilik psikolojisi ise özellikle huzurlu, sakin ‘biz’ deneyimi içinde ben duygusunun gelişimini esas alır. Sağlam ve tutarlı bir kendiliğin bu koşullarda yerleştiğini söyler” (Tura 2020: 10). Çocuk dengesi bozulan birincil narsisizmine tekrar kavuşmak için, eski mükemmelliğini, “hayran olacağı, tümgüçlü, geçiş nesnesi niteliği taşıyan bir kendilik nesnesine (idealleştirilmiş ebeveyn imagosuna) devreder” (Kohut 2020: 39).

modeli alır. “Maşallah, oğlumuz ciddi ve terbiyelidir...” ifadesi, bu dışsal tanımlamanın nasıl içselleştirildiğini açık biçimde ortaya koyar.

Bu söylemsel çerçeve, babada yatıştırıcı bir onay üretmez; tersine öfke ve tiksinti uyandırır: Molla'nın “Eğer doğru ise, Allah sizin de, onun da belânızı versin!” (2012a: 29) diyerek odadan fırlaması, aynalanmanın gerçekleşemediği travmatik bir ilişki iklimini düşündürür. Bu durum çocuğun kendilik çabasının övgüyle karşılanmak yerine, aşağılanma ve reddedilme riskiyle gölgelendiğini ortaya koyar. Bu bağlamda kırılğan narsisizm, utanç temelli bir duygulanım zeminine oturur. Utanç burada yalnızca yanlış davranmaya değil, yanlış olmaya, yani varoluşsal olarak yetersizliğe işaret eder. Behçet'in babasına bakışları bu utancın ontolojik derinliğini açığa çıkarır: “Bu bakış, kendisine ‘Babacığım, bunu ben de biliyorum, böyle doğdum.’ demiyor muydu?” (2012a: 32).

Behçet'in babasına yönelik davranışı, metinde “göze grime teşebbüsleri” olarak tanımlanır: “Molla, oğlunun terbiyeli ve hürmetli selâmlarıyla, göze girme teşebbüsleriyle henüz kendisini taciz etmediğinin birdenbire farkına vararak...” (2012a: 30) Buradaki “teşebbüs” kelimesi, kendiliğin spontan bir ifade edilişinden ziyade, hesaplı ve tutunmacı bir “onay arayışını” ima eder. Dahası, bu teşebbüslerin babaya “taciz” gibi görünmesi, çocuğun sevgi ve yakınlık dileğinin bile değersizleştirilmesi anlamına gelir. Kohut'un kendilik nesnesi işlevi olarak tanımladığı düzenleyici destek burada tersine çevrilmiştir: Özneye düzenleyici destek olması gereken figür, öznenin gereksinimlerini “yük” gibi taşır. Bu aynalanma eksikliğinin bir başka yüzü de, baba-oğulun mektuplaşma ilişkisinde açığa çıkar:

“Molla Bey, muayyen müddeti iki defa yenilemek suretiyle, Hicaz'da kaldığı beş yıl zarfında oğlunun ‘Velinimet-i biminnetim, sebab-i hayatım, candan aziz pederim efendim’ diye başlayan uzun, çocukça, her yıl biraz daha büyümesine, tahsilinin ilerlemesine rağmen, gerçekten çocukça yazılmış mektuplarını, mizacının emrettiği istihfafla okumaktan çekindi. Hatta yazdığı cevaplarda alay bile etmedi. Hâlbuki, sonunda, bu gülünç olmaya başlayan saygı, bu hiçbir şeyi, en küçük teferruatı bile unutmayan vuzuhla, damın kiremidinden dadının romatizmasına kadar her şeyin üzerinde duran dikkat karşısında geniş ve gürültülü bir kahkaha savurmağı, bütün bu manasız ve gülünç şeylerle alay etmeyi, oğlunun yüzüne karşı ‘bırak bu budalalıkları yavrum, biraz adam ol, biraz geniş yaşa!’ diye haykırmayı ne kadar isterdi. Fakat bunu yapmadı. Hatta, sonuna doğru genç adamı müteessir ettiğini görünce, ara sıra Beyoğlu alemlerinde eğlenmesi için verdiği nasihatlerden bile vazgeçmedi. Daha da ileriye gitti: Bütün ömrünce hiç kimseye göstermediği bir sabırla, ona bazen uzun cevaplar yazdı, sorduğu suallere izahlar verdi. Zaten böyle olmaması biraz da imkânsızdı. Behçet, hiçbir yazdığını unutmuyor ve mutlaka her birine karşılık istiyordu. Kısacası, bu her şeyi bilen ve anlayan, fakat yaratılışın kendisini hapsedtiği çemberden çıkamayan zavallıyı kırmamak için elinden gelen gayreti sarf etti” (2012a: 32-33).

Behçet'in mektuplarını “Velinimet-i biminnetim...” diye başlayan aşırı saygı diliyle kurması, babasının gözünde değerli kalma çabasını görünür kılar. İsmail Molla bu mektupları “manasız” ve “gülünç” bulur. Bunlara doğrudan bir reddedişle olmasa bile, sessiz bir alaycılıkla karşılık verdiği görülür: “Bırak bu budalalıkları yavrum biraz adam ol” diye haykırmak ister. Burada öznenin dikkat, incelik ve bağlılık gibi nitelikleri, kendilik gelişiminin kaynakları olmak yerine, utanca yol açan ve “adam olmaya” engel sayılan kırılğanlık göstergelerine dönüşür. Bu nedenle Behçet'in özdeğeri, dış onaya duyduğu bağımlılıkla şekillenirken, her onay deneyimi aynı zamanda aşağılanma ihtimali taşıdığı için, benliği sürekli bir içsel gerilim ve özdeğer dalgalanması içinde salınır.

Behçet'in mektuplarındaki ayrıntıcılık, "damın kiremidinden dadının romatizmasına kadar her şeyin üzerinde duran dikkat" şeklinde tarif edilir. Bu ayrıntıcılık, kendilik psikolojisi bağlamında, idealize edilen nesnenin onaylayıcı bakışını canlı tutma ve bu yolla özdeğeri dengede tutma çabası olarak okunabilir. Çünkü Behçet, "hiçbir yazdığını unutmuyor ve mutlaka her birine karşılık istiyordu." Yanıt almak, özdeğerin varlığını doğrulayan bir işarettir; yanıtın gecikmesi ya da yokluğu, kendilik bütünlüğünü tehdit eden bir boşluk hissi doğurabilir.

Babanın bu mektuplar karşısında tutumu çift yönlü bir duygulanım içerir: Molla Bey, oğlunu kırmamak için "ömrünce hiç kimseye göstermediği bir sabırla...uzun cevaplar" yazar. Yüzeyde şefkatli görünen bu sabır, aslında oğulu "çemberden çıkamayan zavallı" olarak görme devamlılığını da içerir. Bu durumda aynalama, öznenin değerini tanıyan eşitlik temelli bir görülme değil; daha çok acıma ve tahammül içeren bir tutumla sunulur. Bu türden bir karşılık, özdeğeri pekiştirmek yerine zayıflatabilir; çünkü özne, gerçekten değerli olduğu için değil, "incinmesin" diye idare edildiğini hisseder. Dolayısıyla Behçet Bey'in, babasının dili ve bakışı yoluyla maruz kaldığı sistematik eleştiriler, kendilik gelişimi açısından onarıcı değil, doğrudan örseleyici bir etki yaratır.

4.3. Narsisistik Yaralanma ve Yabancılaşma: Metafor Dili

Tanpınar'ın ruhsal çözümlemelere imkân tanıyan anlatısı, duygusal çatışmaları görünür kılan metaforik bir yapı üzerine kuruludur. Baba-oğul ilişkisinin iç dünyası da bu metaforlar etrafında belirginleşir. Bu metaforlar, Behçet Bey'in kırılğan benliğinde açılan narsisistik yarayı "olay" düzeyinde değil, ilişki içinde süregelenleşen bir değer kaybı ve görülmeme deneyimi olarak görünür kılar. Behçet'in babası tarafından beğenilmemesi ve reddedilmesi, "yuvasında kuzgun yavrusu bulmuş bir leylek" metaforuyla verilir:

"Oğlunun üst üste yazdığı mektuplarda üşenmeden, yorulmadan saydığı muvaffakiyetlerine rağmen Molla Bey hâlâ onu beğenmiyor, yuvasında kuzgun yavrusu bulmuş bir leylek gibi, bu girişken, mütevazı, her haliyle göz içine bakan mahlûktan tiksiniyordu" (2012a: 34).

Bu metafor, ontolojik bir yabancılaştırmayı da içerir: Oğul, "kendi soyunun" devamı değil, yuvaya düşmüş bir "yabancı" olarak konumlandırılır. Böylece öznenin kendilik değerini kurduğu görülme zemini sarsılır; Behçet Bey'in benliği, "yerinde" ve "kabul edilmiş" olma duygusundan mahrum kalır. Bu eksiklik, içsel onay zemininin kurulamaması olarak deneyimlenir ve özdeğer duygusunun yapısal bir güvencesizliğe dönüşmesine yol açar.

Aynı sahnede babanın iç monoloğunda beliren "Yarabbim, ben neyim, o ne" (2012a: 34) karşıtlığı, babanın kendi büyükenmeci kimliğini görünür kılar: Oğuldaki "uygunsuzluk", babanın gururuna inmiş bir "tokat" gibi resmedilir: "... çapraşık bir irsiyetin gururuna indirdiği bir tokada benzeyen bir acayip evlâdı, saatlerce süren tahlillerle anlamağa çalışıyordu" (2012a: 34). Buradaki "irsiyet" vurgusu, babanın kendi ideallliğini soy çizgisi üzerinden teminat altına alma arzusunun da işaret eder. Ayrıca narsisistik yaralanmanın baba tarafında da çalıştığını düşündürür: Ebeveyn, kendi narsisistik yatırımını çocuğa yüklerken, çocuğun "uygunsuzluğu" ebeveynin kendilik bütünlüğünü de tehdit eder. Dolayısıyla oğul hem kendi kırılğanlığını hem de babanın narsisistik çatlağını taşıyan bir yük haline gelir.

Behçet Bey'in içsel dünyasını açığa vuran "yaralı örümcek" metaforu, kırılğan kendiliğin edebi düzeydeki karşılığı olarak ifade bulur: "bir insandan ziyade kendi ördüğü ağa takılmış çırpınan, büyük

bir yaralı bir örümcek” (2012a: 30). Örümcek ağı, bir yandan Behçet’in kendi yaşam alanını kurma çabasını, öte yandan bu çabanın onu kendi sınırları içinde tutsak edişini simgeler. “Yaralı” sıfatı, özdeğerin sürekli kanayan yerini; “çırpıman” fiili ise onay arayışı ile değersizlik hissi arasındaki bitmeyen gerilimi taşır.

Romandaki bir diğer dikkat çekici kırılma sahnesi, babanın oğlunun gözlerinde bir “itiraf” okuduğu andır: “Babacığım, bunu ben de biliyorum, böyle doğdum” (2012a: 32). Bu ifade, Behçet’in kendi “farklılığını” baba bakışı içinde ilk kez dile getirdiği ya da babanın böyle duyumsadığı bir anı temsil eder. “İşte bunu anlamasıydı ki Molla’nın kalbini ilk defa olarak burkmuştu. Son zerresine kadar erkek olan bu mağrur yaradılıştta, bu gece, o eski ve ezeli kadın, tabiatın büyük aslı birdenbire bir yara gibi kanamıştı” (2012a: 32). Bu durum karşılıklı bir kırılma zemine işaret eder. Bu sahne iki düzlemde okunabilir: İlki, baba açısından, oğuldaki “feminen” duyarlılığın kendi erkeksi kimliğinde bir çatlak yaratması; ikincisi ise Behçet açısından, belki de ilk kez “görülme” olasılığının belirdiği kısa süreli bir fırsatın doğmasıdır. Kohut’un teorisinde bu tür anlar, öznenin bütünleşmesine hizmet edebilecek “optimal kırılma” olarak değerlendirilir; ancak romanın genel atmosferi, bu görülmenin kalıcı bir içselleştirmeye dönüşmediğini, daha çok geçici bir sızı olarak kaldığını ima eder. Çünkü babanın oğlu “görmesi”, şefkatli bir kabul değil, kendi kimliğinde bir “yara” olarak tezahür eder. Görülme bu bağlamda, özdeğeri destekleyici değil, onu daha da kırılmalaştırıcı bir deneyime dönüşür. “Böyle doğdum” cümlesi, öznenin kendini açıklama arzusuyla birlikte bu açıklamanın umutsuzluğunu da taşır. Değiştirilemezlik ve kader tonuyla yüklenen bu ifade, kırılma narsisizmde sıkça görülen bir anlamlandırma stratejisini yansıtır: “Ben istemedim, böyleyim.” Bu tür kader vurguları, özneyi utançtan korumaya yönelik savunma biçimleri olarak da işlev görür.

Bu anlatı düzeni, Kohut’un kendilik psikolojisi çerçevesinde değerlendirildiğinde, narsisistik yaralanmanın yalnızca bir “olay” değil, öznenin kendilik bütünlüğünü tehdit eden süregelen bir deneyim olduğunu düşündürür. Kendilik nesnesi işlevi gören babanın bakışı, yarayı kapatan değil, yarayı üretip yeniden açan bir düzenek gibi çalışmaktadır. Dolayısıyla Behçet’in narsisistik kırılma, bir kişilik özelliğinden ziyade, kendiliğin ruhsal gelişiminin bozulmaya uğradığı ilişkisel dinamiğin bir sonucu olarak okunmalıdır.

Tanpınar’ın anlatıdaki ustalığı, baba-oğul ilişkisindeki kırılma döngüsünü doğrudan psikolojik açıklamalarla değil; ses, bakış ve metaforlar üzerinden dramatize etmesinde yatar. Bu metaforik yapı, Behçet Bey’in özdeğerini içeriden kurmakta yaşadığı zorluğu ve dışsal görülmeye duyduğu bağımlılığı açık biçimde görünür kılar. Bu nedenle bir sonraki bölümde, idealleştirme bağı ve aynalanma eksikliklerinin ürettiği kırılmanın, romanda hangi telafi stratejileri aracılığıyla taşındığı tartışılacaktır.

4.4. Telafi Stratejileri: Aşırı Uyum, Ahlaki Çerçeve ve Estetik Yatırım

Mahur Beste, Behçet Bey’in özdeğerini korumak için geliştirdiği telafi stratejilerine ilişkin fikirler de verir. Öncelikle Behçet’in “terbiyeli, hürmetli” bir oğul rolünü abartılı biçimde üstlenmesi; mektuplarında aşırı saygı dili kullanması ve küçük ayrıntıları bile unutmayan dikkatini babaya yöneltmesi, kendilik değerini “uyum” üzerinden kurma girişimi olarak okunabilir. Narsisistik kırılma bağlamında uyum, çoğu zaman benliği koruyan bir kabuk işlevi görür: Özne, reddedilme ihtimalini azaltmak için kendini görünmezleştirir, talebini dolaylılaştırır ve varlığını “hak etme”

diliyle meşrulaştırır. Bu nedenle Behçet'in ayrıntıcılığı ve "cevap isteme ısrarı", yalnızca iletişim arzusu değil, kendiliği bir arada tutma ihtiyacının bir tezahürü olarak okunabilir. Ancak bu kabuk içsel güvenceye dönüşmediği ölçüde, eleştiri ya da alay karşısında hızla çatlayabilen bir kırılma üretir.

Diğer yandan, "ahlaki çerçeve", aile söylemi içinde Behçet'e bir kimlik şeması sunar. "Ciddi", "terbiyeli" ve "doğru" olma vurgusu, özgün benliğin gelişmesine değil, babanın (ve çevrenin) beğenisine uygun bir temsil üretmeye yöneliktir. Bu nedenle ahlaki katılık, Behçet'in kırılma özdeğerini dışarıdan sabitlemeye çalışan bir düzenek gibi çalışır. Öte yandan, baba figürünün öfkesi ve değersizleştirici bakışı karşısında "doğru" olmak dahi güvence olmaktan çıkar; böylece ahlaki çerçeve hem koruyucu hem de kırılmalaştırıcı çift değerli bir işlev görür.

Bir başka telafi stratejisi ise, estetik yatırımın (tanbur ve musiki) benlik regülasyonunda bir sığınak işlevi görmesidir. Babanın sesiyle birlikte tanburun devreye girmesi, estetiğin basit bir "eşlik" pratiği olmaktan çıkıp, baba ile ilişkiyi sürdürülebilir kılan bir köprüye dönüşmesi anlamına gelir. Burada estetik, Kohutçu anlamda, kendiliğin bütünlüğünü sürdürmek için kullanılan bir düzenleme kapasitesi olarak belirir: Sesin peşinden "korka korka ilerleyen" beden, musikin ritmiyle dağılmayı geciktirir (2012a: 21-22).

Bu telafi stratejileri, Behçet'in narsisistik kırılma eğiliminin, yaratıcı ve estetik biçimler içinde örgütlenen bir hayatta kalma pratiği olduğunu da gösterir. Tanpınar'ın roman evreninde estetik, çoğu zaman benliğin kırılma eğilimini hem örten hem de açığa vuran iki yüzlü bir işleve sahiptir.

4.5. Baba Figürünün Narsisistik Konumu: Gurur, Temsil ve Devalüasyon

Mahur Beste'de İsmail Molla yalnızca otoriter bir baba figürü değil, aynı zamanda özdeğerini "erkeklik" ve "gurur" gibi narsisistik kodlar üzerinden yapılandıran bir karakter olarak belirir.⁶ Onun için oğul, kendilik imgesini sürdürecektir temsilî bir uzantı işlevi görür; ancak bu temsil beklentisi karşılanmadığında, oğul "gurura inen bir tokat" (2012a: 34) gibi algılanır. Böylece baba-oğul ilişkisi, sevgi veya empati üzerinden değil, beklenti ve hayal kırıklığı ekseninde şekillenir.

Molla'nın oğlunu anlamaya çalışması "saatlerce süren tahliller" (2012a: 34) ile ifade bulur. Ancak bu tahliller, empatik bir merak değil, norm dışını "teşhis etme" girişimi gibidir. Oğul, babanın gözünde bir özne değil, çözülmesi gereken "acayip evlât"tır (2012a: 34). Böyle bir bakış, çocuğun kendilik nesnesi ihtiyacını karşılamaktan ziyade onu nesneleştirir ve değersizleştirir.

Devalüasyonun dikkat çekici bir ifadesi, "yuvasında kuzgun yavrusu bulmuş bir leylek" (2012a: 34) metaforuyla belirir. Böylesi bir dışlama, öznenin görülme ve aidiyet ihtiyacını kökten sarsar; özdeğeri ise içsel olarak yapılandırılmaz hâle gelir. Sonuçta Behçet, daha fazla "göze girme" çabasıyla onay arayışına yönelir ve bu çaba narsisistik kırılma eğilimi yeniden üreten bir döngüye dönüşür.

Devalüasyon, romanda yalnızca büyük metaforlarla değil, 'mikro-şiddet' taşıyan küçük jestlerle de inşa edilir. Molla'nın oğlunu anlamaya çalışırken hissettiği "gürültülü bir kahkaha savurma" (2012a: 34) arzusu, bu mikro-şiddetin yoğun bir örneğidir. Bu kahkaha, üstünlüğe işaret

⁶ *Mahur Beste*'de bir simge olarak baba ve oğulu erillik ve dişlilik açısından detaylı bir şekilde incelemek için bkz.: Enser 2023.

eder; çünkü oğul, babanın gözünde ciddiye alınmayacak kadar ‘uygunsuz’dur. Bu durum, kırılğan narsisizm bağlamında özellikle yıkıcıdır: Alay, davranışa yönelen bir eleştiriden çok, doğrudan varlığa yönelir. Alayın taşıdığı “sen gülünçsün” anlamı, utancı hızla tetikler ve öznenin kendini görünmezleştirme stratejilerini pekiştirir.

Behçet’in “göze girme teşebbüsleri”nin (2012a: 30), karşı tarafta bir noktada “taciz” (2012a: 30) gibi duyulması, alay ve tiksintinin aynı zeminde bulunduğunu gösterir. Molla Bey’in oğlunu “yaratılışın kendisini hapsettiği çemberden çıkamayan zavallı” (2012a: 33) olarak görmesi ise dışarıdan bakıldığında bir tür şefkat gibi görünse de üstten ve küçültücü bir bakışı içerir. Bu türden bir bakış, öznenin özerk bir benlik kurma girişimini değersizleştirir. Kohut’un kendilik psikolojisi bağlamında bu, kendilik nesnesi işlevinin asimetrik biçimde bozulması anlamına gelir.

Bu bağlamda Tanpınar’ın metni, narsisistik kırılğanlığı devalüasyonun gündelik biçimleriyle (alay, tiksinti, üstünlük jestleri) nasıl üretildiğini de gösterir. Bir bakışta, bir gülüşte, ya da “tahlil” merakı gibi üstü örtülü tutumlarda bu dışlayıcı dinamikler yoğun biçimde hissedilir. Böylece *Mahur Beste*, baba figürünün narsisistik konumunun, yalnızca otorite değil, aynı zamanda kırılğan özdeğerler etrafında nasıl savunmacı biçimlerde kurulduğunu da açığa çıkarır.

Sonuç

Bu makale, Ahmet Hamdi Tanpınar’ın *Mahur Beste* romanında Behçet Bey’in narsisistik kırılğanlığını, Heinz Kohut’un kendilik psikolojisi kuramı doğrultusunda değerlendirmeyi amaçlamıştır. İncelemenin temel yönelimi, metnin kendi estetik örgüsü içinde kurduğu duygu iklimine ve tekrar eden ilişkiyel düzeneklere odaklanmaktır. Bu çerçevede Behçet Bey’in özdeğer duygusunun, baba figürüyle kurulan idealleştirme bağı ve süreğen görülmeme deneyimleri ekseninde şekillendiği ve bu nedenle yapısal bir kırılğanlık taşıdığı gösterilmeye çalışılmıştır.

Kohut’un kendilik psikolojisinin bu metne sunduğu en önemli katkı, baba-oğul ilişkisini klasik anlamda bir çatışma veya suçluluk hattı üzerinden değil, destekleyici ya da örseleyici ilişki iklimi bağlamında kavramsallaştırabilmesidir. Romanda tekrar eden “göze girme teşebbüsleri”, “taciz”, “din gibi sevgi”, “böyle doğdum”, “yaralı örümcek” gibi ifadelerden oluşan belirli düğüm noktaları bu ilişkiyel mantığın nasıl işlediğini görünür kılar. Bu analizde, uzun pasajların indirgemeci biçimde genelleştirilmesinden kaçınılarak, metinsel bağlam içinde yoğun anlam taşıyan kısa ifadelere odaklanılmıştır.

Metindeki baba-oğul sahneleri, Behçet’in kendilik bütünlüğünü koruma çabasının onay ihtiyacı ile utanç ve korku arasında nasıl salındığını görünür kılar. İsmail Molla’nın bakışı, çocuğun sevgi talebini destekleyici bir görülmeye dönüştürmez; aksine, onu bir “yük” olarak algılayarak yabancılaştırır. Bu durum, öznenin dışsal onaya bağımlı bir özdeğer örgütlenmesine sıkışmasına neden olur. Tanpınar’ın metafor repertuarı, bu gerilimi açık psikolojik kavramlarla değil, anlatının içine işlemiş imgeler yoluyla taşır. “Yuvasında kuzgun yavrusu bulmuş bir leylek” gibi dışlayıcı imgelerle kurulan yabancılaştırıcı dil, Behçet’in kırılğanlığını bireysel bir zaaf olarak değil, idealleştirme bağındaki narsisistik kaybın, ilişkiyel olarak yeniden üretilen bir narsisistik yaraya dönüşmesi biçiminde kurar.

Behçet'in geliştirdiği telafi stratejileri -göze girme teşebbüsleri, uyum çabaları, ahlaki temsile tutunması, estetik alanlara yönelmesi- kırılğanlığını yeniden üreten bir yapı sergiler. Uyum, reddedilme riskini azaltırken, içsel bir güvenceye dönüşmediğinde benliği eleştiriye açık hale getirir. Estetik yatırım ise geçici bir bütünlük sağlarken görülme ihtiyacını ortadan kaldırmaz; bunu ötelere. Bu durum, benliğin özdeğerini dışsal dayanaklarla sürdürme çabasının ne denli kırılğan ve geçici bir denge yarattığını da açığa çıkarır.

Bununla birlikte, Behçet Bey'in narsisistik kırılğanlığı yalnızca baba figürü ile ilişkisi üzerinden açıklanamaz. Romanda "harem" vurgusunun ve annenin ile dadının konumunun ima ettiği alternatif aynalama kanallarına da dikkat çekilir. Ayrıca Behçet'in Atiye Hanım ile ilişkisinde ve kurduğu diğer ilişkilerinde de bu tür bir incelemeyi mümkün kılan veriler bulunmaktadır. Ancak bu boyut, çalışmanın odağını dağıtmamak adına kapsam dışı bırakılmış; gelecek araştırmalar için derinleştirilmeye elverişli bir boyut olarak bırakılmıştır.

Tanpınar, Behçet'in narsisistik kırılğanlığını romantize etmeden; acıma duygusuna yaslanmadan, metaforik anlatımla onun özdeğer mücadelesini sahneler. "Yaralı bir örümcek" gibi imgeler, Behçet'in içsel gerilimini güçlü bir edebi yoğunlukla görünür kılar. Bu yönüyle *Mahur Beste*, Kohut'un kendilik psikolojisi bağlamında, kavramların sezgisel olarak izlenebileceği, aynı zamanda edebi özerkliğini koruyan bir anlatı olarak öne çıkar.

Sonuç olarak bu çalışma, Tanpınar'ın kurduğu baba figürünü yalnızca bir otorite simgesi olarak değil, benlik bütünlüğünü düzenleyen veya bozan ilişkisel bir figür olarak ele alır. Eserin sunduğu metaforik yoğunluk, kırılğan narsisizmi yalnızca teorik kavramlarla değil, anlatının duygusal dokusu üzerinden kavranabilir kılar. İleride yapılacak karşılaştırmalı okumalar, Behçet'in kırılğan benlik örüntüsünü *Huzur* ya da *Saatleri Ayarlama Enstitüsü* gibi metinlerle birlikte inceleyerek, Tanpınar evrenindeki narsisistik yaralanma ve özdeğer düzeneklerinin çeşitliliğini daha geniş bir bağlamda tartışmaya açabilir.

Kaynaklar

- Akyol Kol, Havvanur (2023). "Narsisizmin İki Yüzü: Büyüklenmeci ve Kırılğan Narsisizmin Gelişimsel Temelleri Üzerine Bir Gözden Geçirme". *Türk Eğitim Değerlendirmeleri Dergisi*, C. 4, S. 4, Aralık 2023, s. 6-29.
- Anlı, İrem. *Psikanalizde Narsisizm*, Nobel Tıp Kitabevleri.
- Aydın Satar, Nesrin (2024). "Mahur Beste'nin Kuramsal Evreni". *Söylem Filoloji Dergisi*, C. 9, S. 3, Aralık 2024, s. 1711-1721.
- Enser, Ramazan Kandemir (2023). "Ahmet Hamdi Tanpınar'ın *Mahur Beste* romanında medeniyet göstereni olarak erillik ve dişlilik". *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, Özel Sayı 13, 2023, s. 352-367.
- Kernberg, Otto (2020). *Sınır Durumlar ve Patolojik Narsisizm*. Çev. Mustafa Atakay. İstanbul: Metis Yayınları.

- Kohut, Heinz (2020). *Kendiliğın Çözümlemesi*. Çev. Cem Atbaşoğlu, Banu Büyükkal, Cüneyt İşcan. İstanbul: Metis Yayınları.
- Kohut, Heinz (2023). *Kendiliğın Yeniden Yapılanması*. Çev. Ođuz Cebeci. İstanbul: Metis Yayınları.
- McWilliams, Nancy (2010). *Psikanalitik Tanı: Klinik Süreç İçinde Kişilik Yapısını Anlamak*. Çev. Erkan Kalem. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Oğuzertem, Süha (2018). *Eleştirirken*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Aydın Satar, Nesrin (2024). “Mahur Beste’nin Kuramsal Evreni”. *Söylem Filoloji Dergisi*, C. 9, S. 3, s. 1711-1721.
- Şahin, Seval (2010). “Mahur ve Mahmur Bir Beste: Ahmet Hamdi Tanpınar’ın *Mahur Beste* Romanı Üzerine”. *Ahmet Hamdi Tanpınar* içinde. Ed. Abdullah Uçman, Handan İnci. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Şahin, İbrahim (2024). *Haz ve Günah: Bir Tanpınar Yorumu*. Ankara: Dođu Batı Yayınları.
- Tanpınar, Ahmet Hamdi (2012a). *Mahur Beste*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Tanpınar, Ahmet Hamdi (2012b). *On Dokuzuncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi*. Haz. Abdullah Uçman. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Tanpınar, Ahmet Hamdi (2016). *Edebiyat Üzerine Makaleler*. Haz. Zeynep Kerman. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Tura, Saffet Murat (2017). *Günümüzde Psikoterapi*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Tura, Saffet Murat (2020). “Kendilik Psikolojisinin Psikanaliz Tarihindeki Yeri”. *Kendiliğın Çözümlemesi* içinde, Heinz Kohut.